

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך כח, תשל"ז

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

מלשון המדרשות ללשון ימינו

א. לגלגל את השעות = "להרוג את הזמן"

כשאדם רוצה להקפיץ את השעה ומבקש לקחת דבר שמוכן לו, אלא שהוא לפני זמנו, אתה אומר דוחק את השעה: "כל הדוחק את השעה, שעה דוחקתו" (ברכות סד ע"א); ומפרש רש"י: "הדוחק את השעה, כגון אבשלום שבקש למלוך בחזקה". ומפורש יותר בגרסת "עין יעקב" ו"אגדות התלמוד" ואף בכתב-יד אחד: "כל הדוחק את השעה, שעה דוחקתו מאבשלום"; ומפורש פרש"י ל"עין יעקב": "כגון אבשלום, שבקש למלוך בחזקה בחיי אביו, ולא רצה להמתין עד מיתת אביו".

וכעין זה אמרו: "ראויה היתה פת-שבע בת אליעם לדוד, אלא שאכלה פגה" (סנהדרין קז ע"א); ומפרש רש"י: "שקפץ את השעה לזקק לה על ידי עבירה".

לניגוד לדחיקת השעה, היינו שהוא ממתין עד ששעתו מגיעה, אמרו: וכל הנדחה מפני השעה, שעה נדחית מפניו" (ברכות שם).

בימינו, שזמנו של אדם הולך ומתרחב, ויש בני אדם, שאין להם עניין מיוחד לענות בו, הם מחפשים עיסוקים כדי "להרוג את הזמן".

"להרוג את הזמן" תרגום ביטוי לועזי הוא, ואין אוזן השומע עברית קולטתו וסובלתו.

נראה, שנמצא ביטוי עברי קדום, שאפשר להשתמש בו לעניין הזה.

במדרשות לפרשת תולדות אמרו על עֶשָׂו, שלא הקדים לבוא, לאחר שיצא לצוד ציד: "אמר ר' יהושע בן לוי: כל אותו היום היה עשו צד צבאים וכופתן, ומלאך בא ומתירן; עופות ומסרסן, ובא מלאך ומפריחן. כל כך למה? הן אדם יקר חרוץ (משלי יב, כז), כדי שיבוא יעקב ויטול את הברכות".

זהו הנוסח שבבראשית רבה ירשה סז (מהדורת תיאודור, עמ' 753–754). ובתנחומא תולדות אות יא, מהדורת בובר אות י (ומשם אני מעתיק) הנוסח במאמר זה הוא: "וכל כך למה? אלא לגלגל את השעות, עד שילך יעקב וילך ויעשה ויקנס אצל אביו ויאכל ויטול את הברכות".

הנוסח מורחב. ופירוש הביטוי **לגלגל את השעות** — כדי שיארך הזמן, כדי שיעברו שעות רבות וידחו את שובו של יעקב. במהדורת תנחומא הרגילה "לגלגל בשעות" פירושו: להתעסק שעות מרובות. ונראה, שעל פי זה אפשר אף לומר "לגלגל את השעות" באותו מובן של "להרוג את הזמן", למשל: שוחחנו על דא ועל הא כדי לגלגל את השעות (או לגלגל בשעות, כנוסח תנחומא הרגיל), או לגלגל את הזמן.

ב. פירושה אחת = "בסירה אחת"

שגור בפי הדוברים לומר "פולנו בסירה אחת" במובן של "אחים לצרה אנחנו". ובהרחבה — פולנו בני גורל אחד, אם

לטוב ואם למוטב. הביטוי מתורגם¹, ואין רע בשימוש. מפל מקום ראוי להעיר, שיש במקורותינו ביטוי, שהוא עשוי לעניין זה.

בתנחומא, סוף פרשת מקץ (ובמהדורת בובר, סוף אות יג): "האלהים מצא את עוון עבדיך, אל תקרא מצא אלא מוצא (מוציא). לעולם אין שני אחים נכנסין לבית המשתה ביחד ("מפני העין", מהדורת בובר, היינו מפני עין הרע), ואנו נמצאנו פולנו בערוגה אחת בעוון אחד שהיה בידנו". נראה, שאפשר לפי המדרש להשתמש בו ולומר "פולנו בערוגה אחת" לעניין שאנו משתמשים ב"כולנו בסירה אחת".

בוא וראה, שחיים הזו"ל בספרו "דלתות נחשת", חלק ראשון, עמ' 166, אומר: "גם הפקה בדיה! הציצה בה רוזה בעקימת עין של זלזול. — גם היא בערוגה". ודאי רמזו לו להזו דברי המדרש שהבאנו.

1. לפי מילון אוקספורד ללשון האנגלית נמצא הביטוי. "כי אנחנו בסירה אחת" (בשנת 1584); "כולנו בסירה אחת" (1857). לקורא עברית ידוע סיפורו של ג'ק ג'רום "שלושה בסירה אחת (מלבד הכלב)" פתרגמו של א' אפשטיין, פראנקפורט דמיין תרס"ד.